

Мальчикова Д.С. Інституціональні передумови збалансованого розвитку сільської місцевості / Д.С. Мальчикова // Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність: Матер. IV Міжнар. науково-практич. Конференції, 4-6 вересня 2009 р., Мелітополь. / За заг. ред. А.А. Ткача. – Мелітополь: МІДМУ КПУ, 2009. – С. 120-121.

УДК 911.3

Дар'я Мальчикова

к.геогр.наук, доцент,

доцент кафедри соціально-економічної географії

Херсонського державного університету

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Назва напрямку «інституціоналізм» походить від латинського слова «*institutio*» (звичай, настанова) і близького до нього «інститут» (зовнішнє втілення «інституцій», закріплення їх у вигляді законів). Дуже часто ці терміни вживаються як синоніми, їх тлумачення є досить широким і не надто чітким. Автор терміна «інституціоналізм» У. Гамільтон описував інститути як словесні символи для кращого опису низки суспільних звичаїв. Вони означають переважний і постійний спосіб мислення, який став звичкою для групи або звичаєм для народу. Так, «економічні інститути» — приватна власність, гроші, конкуренція, торгівля, прибуток тощо є лише формою прояву або втіленням «інституцій», тобто навичок, звичайно, ставши такими, вони організують і регулюють поведінку людей. Прихильники інституціоналізму вирішальну роль у суспільному розвитку надають саме цим інститутам. Відтак, всі економічні процеси набувають психологічного забарвлення.

Зауважимо, що сільська місцевість у всій багатогранності її проявів безперечно стає середовищем формування і укріплення певних соціальних, економічних інститутів, одним з головних в їх числі є інститут приватної власності, а точніше – формування господаря на землі.

Акцентуємо, що інститут приватної власності (для жителя сільської місцевості це, перш за все, приватна власність на землю), що почав розвиватися в контексті земельної, аграрної реформ початку 1990-х рр., зараз вже визнається значною кількістю дослідників як сформований, адже землі розпайовані, кількість селянських і фермерських господарств збільшилася і, навіть не зважаючи на відсутність ринку землі, сільські жителі отримали певні інституціональні підстави приватного господарювання.

Разом з тим, досвід приватного господарювання за останні десятиріччя не показав, на жаль, очікуваних результатів: отримавши землю, селяни лише в небагатьох випадках почали ставитися до неї як дбайливі господарі, а значна кількість «нових» власників проявили, по суті, хижацьке або халатне ставлення до цього безцінного ресурсу. Які ж причини такої ситуації? Проведений нами аналіз дає змогу наголосити на таких аспектах сільського розвитку, якими можна пояснити ситуацію, що сталася:

1) Природною основою інституту приватної власності на землю, рушійною силою його еволюції виступають такі «ірраціональні» фактори, як прив'язаність селянина до землі, схильність людини саме до такого виду діяльності (іноді дуже важкого, неприбуткового), робота не за страх, а по совісті тощо. Разом з тим, за тривалий період радянського господарювання ці природні психологічні мотиви діяльності в сільській місцевості фактично ігнорувалися і не сприймалися як значимі, тому командно-адміністративна система зруйнувала ці риси на рівні колективу, виховавши в цілому безвідповідальне ставлення до природних і суспільних багатств.

2) У сільській місцевості досі не сформовані належним чином такі важливі інститути (з їх специфічними функціями) як банк, агролізинг, які б зробили кредит доступним. Це ускладнює формування прошарку економічно зрілого селянства.

3) Для села у переважній більшості випадків характерне скорочення демографічної основи сільського розвитку. Сільська місцевість відрізняється (навіть у відносно сприятливих регіонах) малою часткою дітей та підлітків,

більшою (порівняно з іншими регіонами) часткою осіб старше працездатного віку.

4) У наявних державних програмах, що так чи інакше стосуються розвитку сільської місцевості і її підсистем, як правило застосовують компонентний, галузевий підхід, а комплексне бачення сільської місцевості як поліструктурного та багатофункціонального утворення фактично не сформоване. Більшість програм змістовно ототожнює сільську місцевість і аграрний сектор економіки, майже не зустрічаємо прикладів розуміння сільської місцевості як специфічного утворення, як взаємопов'язаних ресурсно-екологічної, демографічної, виробничої структур.

Вважаємо, що за таких умов найважливішими складовими політики розвитку сільської місцевості і сільського господарства як основного функціонального типу діяльності для сільської місцевості України мають бути:

- збільшення соціальної, економічної і просторової єдності сільської місцевості і зрівнювання можливостей розвитку усіх територіальних громад в її межах;
- підтримка сталого розвитку сільської місцевості (для сучасних умов України – фактично формування життєздатності сільської місцевості і її жителів);
- зростання сільськогосподарської конкурентоспроможності на тлі зростання розмаїтості видів економічної діяльності у сільській місцевості.

Досягнення цих цілей передбачає розробку і подальше дотримання моделі багатофункціонального розвитку сільської місцевості і сільського господарства.